

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 7. 8. 2024; Sprejeto Accepted: 5. 11. 2024
UDK UDC: 28-534.3
DOI: 10.34291/Edinost/79/02/Grabus
© 2024 Grabus CC BY 4.0

Nedžad Grabus

Molitev – osebne in obredne oblike in vsebine v islamskem nauku

*Prayer – Personal and Ritual Forms
and Content in Islamic Teachings*

Izveček: V tem sestavku se posvečamo temi molitve v splošnem islamskem pomenu in z njenimi posebnostmi v osebni, kolektivni, kulturološki in jezikovni smislu, v življenju vernika in organizirane verske skupnosti. Molitev ima pomembno vlogo v islamskem verskem nauku in praksi. Z molitvijo se človek, ustvarjeno bitje, povezuje z Bogom Stvarnikom, Živim in Večnim ter ostaja v trajni zvezi z Njim. Bog je človeku podaril življenje in pozna vse njegove skrivnosti. V islamu se človeško življenje začne z molitvijo, ki nemudoma sledi poimenovanju otroka, in se končuje z obredno molitvijo ob pogrebu. Molitev je sestavni del človeškega življenja in njegova stalnica v zdravju, bolezni, sreči in žalosti, ob uspehih in porazih. Z molitvijo se zahvaljujemo Bogu, zaupamo mu najintimnejše trenutke življenja, prosimo za osebno uspešnost, za uspešnost družine in skupnosti. Najpomembnejši pojmi za razumevanje molitve so *istigfar*, *tevba*, *zikr*, *fikr*, *dova* in *salat*. Vsebinski, bistveni del molitve je zasnovan na temelju Korana in hadisov ter na izkušnjah, ki so jih nabirali islamski učitelji v različnih zgodovinskih udejanjenjih islama. Formalni in praktični način opravljanja molitve je prevzet neposredno od Mohameda, a. s.¹ Sestavek bomo sklenili z zgledom, kako so v BiH stara predсловanska in krščanska molitvena zbirališča na prostem (*molitvišča*) pod vplivom islama dobila novo razsežnost in v kulturološki smislu postala muslimanska prizorišča molitve, ki v precejšnji meri opredeljujejo ustaljeno versko prakso sodobnih muslimanov.

Ključne besede: Bog, vernik, molitev, *istigfar*, *tevba*, *zikr*, *fikr*, *dova*, *salat*, *molitvišče*, *dovišče*

Abstract: *In this text, we focus on the topic of prayer in the general Islamic sense and its specific features in personal, collective, cultural and linguistic terms, in the life of the believer and the organised religious community. Prayer plays an important role in Islamic religious doctrine and practice. Through prayer, man, a created being, connects with God the Creator, the Living and the Eternal, and remains in a permanent relationship with Him. God has given life to man and knows all his secrets. In Islam, human life begins with prayer, which immediately follows the naming of the child, and ends with the ritual prayer at the funeral. Prayer is an integral part of human life and a constant in health, sickness, happiness and sorrow, in success and in failure. Prayer is a way of giving thanks to God, entrusting the most*

1 V muslimanskem verovanju se vedno prosi blagoslov na Mohameda in vse Božje poslance z besedami *alajhi al-salam*, naj je mir z njim. To je pomen okrajšave a. s.

intimate moments of life to Him, asking for personal success, for the success of the family and the community. The most important concepts for understanding prayer are istighfar, tawbah, dhikr, fikr, du'ā', and salat. The substantive, essential part of the prayer is based on the foundation of the Qur'an and the Hadith, and on the experience accumulated by Islamic teachers in the various historical manifestations of Islam. The formal and practical way of performing the prayer is taken directly from Prophet Muhammad (peace be upon him). We will conclude the paper with an example of how, in BiH, the old pre-Slavic and Christian open-air prayer gathering places ('molitvišta') have taken on a new dimension under the influence of Islam and have become, in cultural terms, Muslim places of supplication ('dovišta'), which to a large extent define the established religious practice of contemporary Muslims.

Keywords: *God, believer, prayer, istighfar, tawbah, dhikr, fikr, du'ā', salat, places of supplication*

Uvod

V islamskem nauku je navzoča teoretska in praktična strukturiranost, ki sestoji iz izpovedovanja vere in pričevanja za vero (šahada) v Enega in Edinega Boga, Stvarnika vsega ustvarjenega, Ohranjevalca in Poslednjega Sodnika v Prihodnjem svetu, in iz verovanja v poslanca Mohameda, a. s., ter v njegovo poslanstvo, ki mu ga je poveril Bog. Bog je Stvarnik, človeku je podaril življenje. Njemu pripada vse, kar je na nebesu in na zemlji. Zato v islamskem nauku prevladujejo tri velike teme, ki so v nenehnem medsebojnem odnosu: Bog, svet in človek. Po islamskem nauku se človek pri pričevanju za vero, pri zahvaljevanju Bogu, pri iskanju Boga ne potaplja v meditacijo, »v svojo notranjost«, temveč deluje, se pogovarja in stoji pred Bogom Stvarnikom, ki vse vidi, vse sliši in vse ve – tudi tisto, kar človek počne naskrivaj in javno. Številni verniki se učijo 255. verz sure Krava v želji po Božji zaščiti: »Obstaja le en Bog – Živi in Večni! Ni drugega boga! Ne premagata ga dremež ali spanec. Njegovo je vse, kar je v nebesih, in vse, kar je na zemlji. Kdo se more pred njim zavzemati za nekoga brez njegovega dovoljenja? On ve, kaj je bilo pred ljudmi in kaj bo za njimi; od tistega pa, kar On ve, drugi vedo le toliko, kolikor sam želi. Njegova je moč nad nebesi in zemljo in njihovo ohranjanje ga nikdar ne dolgočasi. On je Vsevišnji, Veličastni!« (K 2, 255)² Po islamskem nauku ima molitev več razsežnosti. Z molitvijo se človek obrača naravnost na Boga Stvarnika, pri molitvi ni posrednika. Imam zgolj vodi molitev; njegova služba je pomembna, vendar se njegov položaj ne razlikuje od položaja kateregakoli vernika. »Džamije so namenjene Bogu, razen Njega ne kličite nikogar!«

2 V tem sestavku so navedki iz Korana vzeti iz prevoda Erika Majarona (2004).

(K 72, 18) Vsakdo se lahko obrne na Boga in vsako bitje je odvisno le od Njega. Pomembno je, da je prostor, v katerem poteka molitev, urejen in higieničen. V njem tudi ne sme biti relikvij, ki pripisujejo nadnaravno moč komurkoli razen Edinemu Bogu in so torej v nasprotju s strogim islamskim monoteizmom.

1 Kdo lahko moli k Bogu

Kadar govorimo o molitvi, ponavadi mislimo, da je pomembno prositi Boga za odpuščanje grehov. To drži, vendar je molitev še mnogo več. Molitev je izraz hvale, slavljenja, poveličevanja in oboževanja Boga. Po nauku *ahli-sunna* se vernik, ki greši, ne razglasi za nevernika. Taka oseba ohrani status vernika, pokornega v svoji veri; je grešnik s svojim grehom, zato pravimo, da je vernik, dokler veruje v Boga. V zgodnjih muslimanskih razpravah se pojavlja disonanca glede statusa grešnika. Na primer, ločina *murđžijev* meni, da vernik ni niti grešnik niti prestopnik, čeprav je storil greh. Imajo ga za dobrega in predanega vernika (*muteki, salih*) in ni dovoljeno, da bi bil kaznovan, četudi umre, ne da bi se pokesal za storjene grehe. Menijo, da tako kot dobra dela nimajo vrednosti in niso v pomoč pri prikrivanju in zanikanju resnice, tudi slaba dejanja ne škodijo verovanju (*iman*). Bosanski učenjak Mustafa Ejubović – Šejh Jujo³ je kritično ovrednotil to stališče. Pravi, da je takšno mišljenje napačno, kajti prestopek, nepokornost in greh (*isjan* in *fisk*) pomenijo odmik (*hurudž*) od pokornosti (*ta'ah*). Jasno je, da se je storilec ne samo velikih grehov, temveč tudi majhnih, odmaknil od pokornosti Alahu, dž. š.,⁴ in postal nepokoren, grešnik (*asi*). (Grabus 2020, 172) Pripadniki ločine ezarikov so trdili, da je storilec velikega greha na stopnji malikovalca (*mušrik*), saj nekaj počne za Alaha, dž. š., in v njegovem imenu, nekaj drugega pa »zase« oziroma za satana (šejtan). Šejh Jujo je zapisal, da je tudi to mišljenje napačno, saj je malikovalec (*mušrik*) v šeriatskem izrazoslovju oseba, ki Bogu pripisuje oziroma pridružuje sodruga v Božanstvu (*uluhija*), medtem ko storilec greha, o katerem govorimo, ne počne tega.

3 Mustafa Ejubović, znan kot duhovni učitelj (Šejh) Jujo, je bil mostarski mufti. Živel je med letoma 1651 in 1707.

4 V muslimanskem verovanju je atribut poveličevanja vedno dodan spominu na Boga, npr. *džala ša'nuh*, naj bo slava Bogu. To je pomen okrajšave dž. š.

Pripadniki ločine haridžijev so menili, da je storilec majhnega ali velikega greha na stopnji nevernika (*kafir*), zanikovalca Resnice, in če umre, ne da bi se pokesal, za vekomaj ostane v peklju (*džehenem*). Racionalisti (*mu'tezila*) so menili, da storilec velikega greha ni nevernik (*kafir*), ker goji iskreno prepričanje, vendar tudi ni vernik, saj verovanje predpostavlja popolno predanost vsem predpisom, zato je grešnik (*fasik*) in bo večno v peklju, če umre, ne da bi se pokesal (*tauba*). Tudi od racionalistov (*mu'tezila*), ki zastopajo racionalistične poglede na življenje in vero, se prenaša stališče, po katerem storilec velikega greha po njihovem razumevanju ni niti v rajju (*dženet*) niti v peklju (*džehenem*), temveč je v nekem neopredeljenem, nedoločenem stanju (*al manzila bajna al-manzilatajn*), torej ni niti v stanju verovanja niti v stanju neverovanja. Večina teologov in razlagalcev prava (*ulema*) je prišla do soglasja, da je tak človek storilec velikega greha (*fasik*), razhajajo pa se glede vprašanja njegovega bistva – ali je vernik ali zanikovalca Resnice. Šejh Jujo piše, da je nujno pustiti razlike ob strani in najti tisto, v čemer se razlagalci strinjajo, saj ni srednje možnosti med obema stanjema – verovanjem in nevero. (Grabus 2020, 173) Pripadniki ločine haridžijev menijo, da je takšna oseba grešnik v stanju nevere (*kufir*), kar utemeljujejo z verzom: »Kdor pa ne posluša Boga in Njegovega poslanca, je zagotovo zašel s prave poti!« (K 33, 36) Kakor je razvidno iz kratkega pregleda najpomembnejših zgodnjih muslimanskih teoloških razprav in stališč o grehu, je pomembno, da človek ohrani vero v Boga, da se zaveda svojega greha in prosi Boga za odpuščanje, saj mu to daje upanje na rešitev. Večina muslimanskih učiteljev meni, da je klanjanje Bogu, zlasti obvezna molitev (*salat*), pogoj za ohranitev vere, in opozarja, da opustitev molitve oddalji človeka od vere. To utemeljujejo s hadisom Poslanca, a. s., v katerem je dejal: »Kdor namerno opusti *salat*, je zanikal vero.«⁵

Klasični muslimanski učitelji so trdili, da je v človekovi naravi, v predispoziciji (*fitrah*) vsakega bitja potrjevanje bitnosti Tvorca. To zagovarjajo na temelju verza: »Zatorej bodite trdno ustaljeni v predanosti pravemu verovanju, naravnemu in poštenemu verovanju, ki naj ga po Božji zamisli človeški rod instinktivno sprejme!« (K 30, 30) In v hadisu Mohameda, a. s., je zapisano: »Vsak otrok se rodi s prirojeno predispozicijo za predanost v veri.« (Dorar 2024) Na to kažeta tudi vprašanje predeksistencialne zaveze

5 Več hadisov govori o posledicah opustitve *namaza* (Dorar 2024).

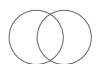
(*misak*) in verz: »Če jih vprašaš, kdo je ustvaril nebo in zemljo, bodo gotovo porekli: 'Bog!'« (K 39, 38) Človeku ta njegova narava zagotavlja svobodo, pogosto je nagnjen k samozadostnosti in k temu, da pozabi na Boga in svoj izvor. Zato se poskuša primerjati z Bogom, kar privede do neodpušljivega greha, do prepričanja, da je mogoče mimo Boga vplivati na bistvena življenjska vprašanja (*širk*). Zato je pomembno potrjevati in živeti vero v Enega in Edinega Boga. Šejh Jujo, Mustafa Ejubović, je mnenja, da je bilo poslanstvo glasnikov vere le potrjevanje in poudarjanje Božje Enotnosti (*al-tavhid*), ne pa tudi potrjevanje Stvarnikovega obstoja (*isbat vudžud al-Sani'*). Prav na to opozarja Alah, dž. š.: »Ali je mogoče dvomiti o edinem Bogu, stvarniku nebes in zemlje?!« (K 14, 1) »Človeško bitje je krhko, minljivo, zato ga oboževanje, čaščenje (*ibadet*), izvajanje obredov in molitev rešujejo ter ga približujejo Alahu, dž. š.,« sklene Šejh Jujo. (Grabus 2020, 167)

Ta uvod je bil nujen za razumevanje muslimanskega pojmovanja povezave med molitvijo in grehom ter razprav iz zgodnjega obdobja islama o pomenu človekovega odnosa z Bogom, da lahko zdaj predstavimo najpomembnejše oblike osebne in skupinske molitve v islamskem nauku.

Pri tolmačenju teologije obstajajo različna mišljenja in interpretacije. V teologiji je neobhodno besedilo Razodetja, na temelju katerega se razvija teološko tolmačenje. Precejšnje število učiteljev vere meni, da je mogoče s človeškim razumom razviti vero v Boga Stvarnika, vendar pa verski predpisi in pravila temeljijo na Razodetju, kot pravi Koran: »Nobenega ljudstva nismo kaznovali, preden smo poslali poslanca.« (K 17, 15) Vsakršna prepoved in kazen temeljita na Razodetju. To se nanaša na vprašanja izvajanja molitve (*salat*), materialnih obvez, kot je deljenje miloščine (*zakat*), saj zgolj razumski človek ni sposoben prepoznati teh obvez. Vsi Božji poslanci so posredovali način molitve in predpise, povezane z opravljanjem molitve, muslimani pa so svoj način opravljanja molitve prevzeli od Mohameda, a. s.

2 Vrste muslimanske molitve

Obstaja več načinov opravljanja molitve. Pogoj za vsako molitev je fizična čistoča telesa, oblačil in prostora (*tahur*), v katerem molimo. Vsakršno osebno fizično očiščevanje neogibno vključuje klicanje Božjega imena,

da bi človek imel Njegov blagoslov. Obvezno čiščenje celotnega telesa opravimo po spolnem odnosu, ki je dovoljen samo v zakonski zvezi moškega in ženske, ali po koncu nočnih sanj, ki zahtevajo obvezno očiščenje (*gusul*), seveda pa tudi po koncu kakršnekoli dejavnosti, po kateri se mora človek očistiti. Čiščenje vključuje fizično očiščevanje z vodo oziroma ob pomanjkanju vode simbolično čiščenje s prstjo, dokler spet ni mogoče čiščenje z vodo, zatem obvezno izgovarjanje Božjega imena za opravljanje molitve, odstranjevanje nečistoč in približevanje Bogu. Ponavadi takole ubesedimo namero očiščenja: »Želim se očistiti, da bi mogel opraviti molitev, se znebiti nečistoče in se približati Bogu.« Druga vrsta čiščenja je obredno umivanje (*vudu*): umivanje rok, obraza, podlakti in stopal do gležnjev ter otiranje las oziroma glave z mokrimi rokami. »O, verniki! Ko se pripravljate k molitvi, si umijte obraz in roke do komolcev ter si otrite glavo. Nato si umijte stopala do gležnjev. Če ste nečisti, se okopajte. Če ste bolni ali potujete, če ste opravili potrebo ali če ste legli k ženam – pa niste našli vode, se z rokami dotaknite čiste zemlje in potegnite z njimi prek obraza in rok.« (K 4, 43; 5, 6)

Čiščenje telesa ob priklicevanju Božjega imena pomeni, da se je človek telesno in duhovno pripravil na srečanje in pogovor z Bogom. Če je vernik storil greh, tako z izjavo o svoji krivdi stopa pred Boga in izgovarja molitev. Moliti je mogoče na način *istigfarja*, *tavbe*, *zikra*, *dove* ali obvezne obredne molitve (*salat*). Osebna molitev se najpogosteje izraža kot *istigfar*. *Istigfar* je prošnja, naj nam Bog odpusti storjeni greh. Greh je nemoralno dejanje, neetično početje z ozirom na Boga, človeka, živalski ali rastlinski svet, zatem verbalni greh ali dejanje, ki ni v skladu z islamskim naukom. V islamskem nauku se grehi delijo na majhne in velike. Veliki grehi, na primer verovanje v več božanstev, psovanje Boga ali svetinj, namerno povzročanje krivice, nasilno ravnanje z ljudmi ali neupravičen uboj odvedejo človeka od vere. Majhni grehi so dejanja, neskladna z islamsko moralo (*ahlak*), njihova posledica pa je razvoj navad, škodljivih za posameznika, družino ali skupnost. Nujno se je pokesati za storjeni greh in prositi Boga za odpuščenje. Molitev pa je lahko tudi izraz hvaležnosti Bogu za zdravje, uspeh v šoli ali pri poslovanju, za uspešen porod, lahko molimo za ozdravitev in podobno.

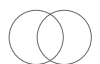
Z molitvijo in *istigfarjem*, z iskanjem zatočišča pri Bogu se ustvarjeno bitje pogovarja s Stvarnikom, z molitvijo se človek približuje Bogu. *Istigfar* pomaga človeku, da se osvobodi in premaga strahove ter svojo minljivost,

podeljuje mu življenjski smisel in srečo. Po islamskem nauku cilj molitve predpostavlja, da je Bog Stvarnik, ustvarjena bitja pa lahko izbirajo, ali bodo delala dobro ali slabo in ali bodo izkazovala neposlušnost Bogu. »Kažemo mu pravo pot; od njega pa je odvisno, ali bo hvaležen ali nehvaležen.« (K 76, 3)

Istigfar je dejanje neposredne prošnje za odpuščanje in za zatočišče pri Bogu. Človek se zaveda svojega napačnega ravnanja ali greha, v tišini prizna svojo šibkost Bogu in izgovori besede: »Boga prosim za odpuščanje.« To dejanje velja za enega bistvenih vidikov islama. Boga je mogoče prositi za odpuščanje tudi za druge osebe. Samo Bog je popoln, človeško bitje ima svoje slabosti, zato je tudi po storjenem grehu pohvalno in priporočljivo prositi Boga, naj nam oprostí. Razne izpeljanke, povezane s pojmom *istigfar*, se v Koranu pojavijo več kot sedemdesetkrat. Med Božjimi imeni so imena El-Gaffar – Vseodpuščajoči (K 38, 66; 39, 5; 40, 42), El-Gafur – Vseodpuščajoči (K 4, 43.99.129; 85, 14; 3, 155), El-Mudžib – Tisti, ki usliši prošnje (K 11, 61), Et-Tevvab – Tisti, ki sprejme kesanje (K 2, 37.54.128), El-Afuvv – Tisti, čigar oproščenje je neizmerno (K 4, 43.96.99.149). (Küng 2023, 183–185) Od Mohameda, a. s., se je preneslo več različnih načinov izražanja *istigfarja*. Mohamed, a. s., je vzorno skrbel za čistočo, bil je brez greha pri vprašanjih vere, verovanja in prakse (*ismah*), vendar je kljub temu opravljal *istigfar* več kot osemdesetkrat na dan. S tem je zapustil pomemben testament svojim slednikom in jih motiviral, da prosijo Boga za odpuščanje grehov. V Koranu Bog poziva ljudi, naj prosijo odpuščanja za storjeni greh. »Potrudite se, da si boste zaslužili Gospodarjevo odpuščanje in Raj, prostran kot nebesa in zemlja; pripravljen je za tiste, ki se Boga bojijo, za tiste, ki v bogastvu in v revščini delijo miloščino, ki obvladujejo jezo in odpuščajo soljudem – Bog resnično ljubi dobronikne – in za tiste, ki se po storjenem grehu spomnijo Boga in prosijo za odpuščanje – kdo bo odpustil grehe, če ne Bog – in ne vztrajajo namerano v grehu.« (K 3, 133-135) »Kdor stori kaj slabega ali pa se pregreši proti sebi in potem zaprosi Boga za odpuščanje, bo videl, da Bog odpušča in da je usmiljen.« (K 4, 110)

Z *istigfarjem* je povezan termin *tavba*, ki označuje kesanje. Naslov devete sure v Koranu je prav *Tavba*. *Tavba* ponavadi vsebuje zavest o storjenem grehu, obžalovanje oziroma kesanje in odločenost, da ne bomo grešili. (*Encyclopaedia of Islam* 2000, 10: 704) Koran pravi: »So tudi drugi, ki so

priznali svoje grehe, njihova dobra dela pa so pomešana z grešnimi. Bog jim bo morda odpustil, saj veliko odpušča in je izredno milosten.« (K 9, 102) Kot pravi Koran, je kesanje vernikov (*tauba*) zaradi grešnosti sprejeto: »On je tisti, ki sprejema kesanje svojih služabnikov. Odpušča grešna dejanja in se natančno zaveda, kaj služabniki počnejo.« (K 42, 25) Poslanec, a. s., je rekel: »Allah, dž. š., sprejema kesanje vernika, vse dokler ga duša ne začne dušiti in zapuščati telo.« (Dorar 2024) Toda človek, ki zanika Resnico (*kafir*), ni spoznal Gospodarja, ker je tujec, odmaknjen od verovanja ter spoznanja, tuja sta mu verovanje in spoznanje. Vernik-grešnik pa je spoznal Boga, njegovo stanje je večno (*al-baki*); in večnost je zanj sprejemljivejša od oddaljenosti in izginotja, zato moli k Bogu za odpuščanje grehov. Mnogi menijo, da je verovanje ob smrtni uri, izpričanje vere tik pred smrtjo, krhko verovanje. To je podobno, kot če bi cepili sadno drevo v obdobju, ko zaradi mraza in nizkih temperatur ne more pognati mladja – v nasprotju s kesanjem v težkem stanju, ki je podobno stebelu, ki vzdihuje in rodi plod v zimskem času, ko ga biča hladen veter. A tudi izpričati vero ob smrtonosni bolezni je bolje kot oditi s tega sveta brez izpričanja vere.

Zikr je osebna ali skupinska obredna molitev. Vsakdo, ki se pri učenju Korana zahvaljuje Bogu, izpričuje vero in prosi za odpuščanje, je v posebnem duhovnem stanju (*zikr*) in odnosu z Bogom. Nekateri muslimani izvajajo *zikr* tudi v skupini, vendar številni raziskovalci povezujejo to prakso zgolj s sufizmom. Cilj *zikra* je poveličevanje in slavljenje Boga, osebno duhovno očiščevanje od greha in slabih misli in dejanj ter doseganje duhovne popolnosti. V Koranu je poudarjeno: »In nikoli za nič ne reci: 'To bom zagotovo storil jutri,' ne da bi dodal: 'Če bo Bog dal!' Če pozabiš na to, se spomni svojega Boga in reci: 'Moj Bog mi bo pokazal tisto, kar je boljše in koristnejše od tega.'« (K 18, 23-24) Bog poziva vernike, naj se pogosto spomnijo nanj: »O, verniki! Pogosto mislite na Boga in ga hvalite, zjutraj in zvečer ga poveličujte! On in njegovi angeli vas blagoslovljajo, da bi vas popeljali iz teme v svetlobo. Bog je usmiljen z verniki!« (K 33, 41-43) *Zikr* pomeni ponavljanje Božjih imen, ki jih je po islamskem nauku devetindevetdeset. Kadar kličemo Boga kot Tistega, ki odpušča, to postane Njegovo osrednje ime. Tudi Koran spodbuja človeka, naj z *dovo*, *zikrom* in molitvijo kliče Boga z imeni: »Bog ima najlepša imena, kličite ga z njimi!« (7, 180) Verniki na temelju Korana in hadisa izrekajo *zikr La ilaha illa Allah* – Razen Boga ni nobenega boga, *Allahu ekbar* – Bog je največji, *el-hamdu lillah* – vsa hvala pripada Bogu, *estagfiru Allah* – prosim

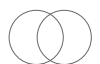

za odpuščanje in zatočišče pri Bogu. Vse te molitve je mogoče izrehati tiho ali z blagim glasom. To sta skrita molitev srca in na glas izgovorjena molitev. (*Encyclopaedia of Islam* 2000, 2: 223–226)

Tafakur in *fikr* razumemo kot kontemplacijo, duhovno premišljevanje, refleksijo in razmišljanje o Bogu. To je notranji vidik zavzetega verovanja, ki ga je mogoče doseči pri spoznavanju (*ma'rifa*) Boga. To je pot predanosti Absolutni Božji Stvarnosti, ki se potrjuje z izpričevanjem Enosti Božjega bivanja. Zato sta *zikr* (duhovna molitev) in *fikr* (intelektualna molitev) neločljivo povezani s človekom, sta njegova posebnost, kajti samo človek lahko premišljuje o Bogu, veruje vanj, se mu zahvaljuje, ga slavi in poveljuje. (*Encyclopaedia of Islam* 2000, 2: 891–892)

S prošnjo oziroma molitvijo dova (*du'a*) kličemo Boga zase ali za sočloveka. V Koranu *dova* vedno nosi svoj izvorni pomen: klicanje oziroma molitev. Omenjena je več kot dvajsetkrat. V suri Fussilet (Pojasnilo) beremo verze: »Človek se ne naveliča kopicenja bogastva; ko pa ga udari revščina, je izgubljen in obupuje.« (K 41, 49) »Ko človeku naklonimo svojo milost, postane nehvaležen in se prevzame, v nesreči pa na dolgo moli.« (K 41, 51) Molitev naslovimo na Boga, On sliši človekove prošnje in odgovarja nanje, odziva se mu, kakor se je odzval Ibrahimu, a. s.: »Gospodar! Ti resnično veš, kaj skrivamo in kaj razkrivamo. Bogu ni nič skritega, ne na zemlji ne na nebu! Slava edinemu Bogu, ki mi je na stara leta podaril Izmaela in Izaka. Moj Gospodar resnično usliši molitve! Gospodar! Daj, da bomo jaz in moji potomci molili! Gospodar! Usliši mojo prošnjo! Gospodar! Odpusti meni, mojim staršem in vsem vernikom na dan velikega obračuna.« (K 14, 38–41) Zanimiv je koranski opis in odnos med Ibrahimom, ki moli k Enemu Bogu, in njegovim očetom Azerom, ki moli k različnim božanstvom. Pogovor med Ibrahimom in njegovim očetom beremo v suri Merjem. Zanima nas odlomek, v katerem imata oče in sin različen odnos do vere in molitve: »Oče je vzkliknil: 'Ali ti, Ibrahim, sovražiš moja božanstva? Če ne boš odnehal, te bom dal kamenjati! Takoj zapusti mojo hišo!' 'Mir s teboj,' je odvrnil Ibrahim. 'Prosil bom svojega Gospodarja, naj ti odpusti, saj je zelo dober z menoj.'« (K 19, 46–47) Podoben primer je Zakarija, o katerem Koran pravi: »Tedaj je Zakarija zaprosil svojega Gospodarja: 'Gospodar,' je dejal, 'po tvoji milosti mi nakloni vrlega potomca. Ti resnično prisluhneš prošnjam.'« (K 3, 38) Dova ne bo uslišana tistim, ki zanikajo Boga in ne verjamejo vanj. »Samo k Njemu je mogoče moliti! Tistim, ki ne molijo k Njemu,

se ne bo odzval – kakor se ne bo odžejal človek, ki zajame vodo z dlanmi, ne ponese pa je do ust. Zaman so molitve nevernikov!« (K 13, 14) »Kdo živi v večji zablodi od tistega, ki se namesto Gospodu klanjajo onim, ki se jim ne bodo odzvali do Sodnega dne in so v resnici ravnodušni do njihovih prošelj?!« (K 46, 5) *Dova* se razlikuje od *salata*, obredne oziroma liturgične molitve. Vendar ne bi bilo pravilno reči, da je *dova* v nasprotju z natančno določeno in definirano molitvijo (*salat*) ali z molitvijo srca (*zikr*). Muslimanski učitelj Ibn Tajmija⁶ meni, da je po islamskem nauku obredna molitev (*salat*) superiornejša celo od učenja in branja Korana, branje Korana je superiornejše od *zikra*, *zikr* pa od individualne molitve (*dova*). (*Encyclopaedia of Islam* 2000, 2: 617)

V muslimanskem nauku je poudarjen pomen *dove* za človekovo življenje pa tudi njen vpliv na stanje oseb, ki so se preselile na oni svet (*ahirah*). Najdragocenejše so molitve žrtev nasilja, saj imajo Božjo zaščito. Pomembna je tudi molitev za umrle. Mohamed, a. s., je rekel: »Nekaj podarite svojim umrlim!« Vprašali so ga: »O Božji poslanec, kaj naj jim podarimo?« Odgovoril je: »Zanje se učite *dove*!«⁷ Koran spodbuja k učenju *dov*: »Ko te Moji služabniki vprašajo o Meni, jim povej, da sem resnično blizu. Odzivam se na prošnje častilcev. Naj se tudi oni Meni odzovejo, naj verujejo vame, da bodo na pravi poti.« (K 2, 186) »Vaš Gospodar je dejal: 'Pokličite Me in Me zaprosite, odzval se bom vašemu klicu.'« (K 40, 60)

V skladu s hadisom Mohameda, a. s., molitev varuje človeka pred nesrečo: »*Dova* odvrta nesreče od človeka.«⁸ Verniki se pogosto učijo *dove* s prošnjo Bogu, naj jih obvaruje vseh vrst skušnjav, ki jim niso kos oziroma jih ne morejo prenesti.

Dova močno vpliva na človekovo življenje, v hadisih je to posebej poudarjeno: »Na Zemlji ni človeka, muslimana, ki bi zaprosil Alaha, dž. š., naj sprejme njegovo *dovo*, On pa je ne bi sprejel ali ga ne bi rešil zla.«⁹ Učenjaki so opogumljali vernike, naj se učijo *dove* in da bosta njihova tozadevna

6 Živel je med letoma 1263 in 1328. Znan učenjak in pravnik. Pokopan je v Damasku.

7 Več hadisov govori o *dovah*, ki se jih učimo za umrle (Dorar 2024).

8 Hadis govori o pomenu *dov* in njihovem blagoslovu, ki rešujejo človeka (Dorar 2024).

9 Al-Tirmizi je ocenil ta *hadis* kot *sahih*, z najvišjo stopnjo zaupljivosti (Dorar 2024).

trud in molitev sprejeta, čeprav ne bo takoj vidnih rezultatov. *Dova* nevernika ni sprejeta. »Prošnja nevernikov je zaman!« (K 40, 50) V hadisu je posebej poudarjena *dova* človeka, ki trpi krivico ali nasilje: »*Dova* zatiranega (*mazlum*) je uslišana.«¹⁰ Po mnenju številnih verskih učenjakov to kaže, da se sprejetje *dove* nanaša tudi na nevero (*kufir*) pri specifičnih vprašanih tostranstva (*dunjaluk*). Nekateri učenjaki namreč to dopuščajo na temelju verza in dogodka s Satanom, Iblisom: »'Gospodar, odloži mi kazen do njihovega oživljenja,' je zaprosil Satan. 'Tako bodi!' je dejal On.« (K 7, 14-15) Pravijo, da je *dova* nevernika (*kafir*) sprejeta, ko gre za vprašanja tostranstva, kajti Božja milost je tu vsesplošna, zaobsega vernike (*mu'min*) in tudi nevernike (*kafir*), ni pa sprejeta, ko gre za vprašanja onstranstva (*ahirah*), kjer so sprejete izključno *dove* vernikov.

Bosanski *alim* Šejh Jujo je mnenja, da se vsak, ki moli k Alahu, dž. š., uči *dovo* za neko potrebo ali željo; čeprav mu morda ni takoj uslišana, obstaja več kazalcev, da bo *dova* nedvomno sprejeta, ko služabnik reče: »O Gospodar!« Vzvišeni Gospodar mu bo odgovoril: »Odzivam se ti, služabnik!« Ta obljuba je dana vsakemu posebej. Izpolnitev želj in uslišanje potreb se lahko zgodi takoj, v tostranstvu, lahko pa tudi v onstranstvu. Uslišana in sprejeta *dova* se ne manifestira samo na en način, temveč na mnogotere načine, kot je povedano v *hadisu*: »Muslimanova *dova* je sprejeta na enega od treh načinov: lahko hitro in takoj v tostranstvu (*dunjaluk*), lahko je odložena in uslišana v onstranstvu (*ahirah*) ali pa Bog osvobodi človeka, ga reši zla in odveže od odredbe oziroma predpisa (*kadar*), za kar je pač prosil Alaha, dž. š.«¹¹ Če je bilo odrejeno, da ga bo doletela neka skušnjava ali nesreča, mu Alah, dž. š., olajša situacijo, odvrne nesrečo, ga obvaruje z blagoslovom in dobrobitjo *dove*, saj koranski verz pravi: »Odzivam se na prošnje častilcev.« (K 2, 186) Prošnja oziroma *dova* je seveda direktno povezana z Njegovo voljo in hotenjem (*al-maš'ia*), kar je izraženo v koranskem verzu: »Samo Njega bi klicali na pomoč, naj vas po svoji volji reši, kakor ga prosite.« (K 6, 41) To pomeni, da splošno stanje pokriva in vključuje osebno in posamično.¹² Muslimanski učenjaki na temelju osnovnih izvorov islama navajajo pogoje (*šart*) za uslišanje molitve,

10 O tej temi govori več hadisov (Dorar 2024).

11 Več hadisov govori o *dovi* (Dorar 2024).

12 Šejh Jujo se sklicuje na pravilo »Fa tahammala al-mutlaqah a'la al-muqayyadah«.

namreč, da človek moli in naslavlja *dove* izključno in samo Alahu, dž. š., kot je rečeno v verzu: »K Meni naj molijo!« Se pravi, naj to pokažejo z dejanji, praktično (*amal*), naj verujejo vame s trdnim prepričanjem (*itikad*). Kdor bo izpolnjeval navedene pogoje in izpolnil navedena svojstva, mu bo – medtem ko premakne ustnice pri učenju *dove* – Allah, dž. š., uslišal *dovo*. (Grabus 2020, 180–181)

Kot zglede pogojev in lepega obnašanja, ki kažejo, da je *dova* uslišana, bomo navedli besede *alima* al-Mavla el-Džazarija,¹³ ki je naštel zglede pravnega obnašanja (*adab*) in pogoje za *dovo*: izogibanje vsemu prepovedanemu, tudi pri jedi, pijači, oblačenju in služenju denarja (*al-maksab*), iskrenost do Alaha, dž. š., čistoča (*al-tanzif*), osebna higiena (*al-tatahur*), obredno umivanje (*abdest, vudu*), obračanje v smeri Meke (*kible*), sedenje na petah in globoko priklanjanje (*sadžda*), dobra dela, hvaljenje in zahvaljevanje Alahu, dž. š., blagoslovi (*salavat*) na Poslanca, a. s., dostojanstvo in ponos v veri, vljudnost (*al-ta'adub*), izražanje spoštovanja ljudem, umirjenost, prenašanje tegob, skesanost, učenje *dove* in molitve k Alahu, dž. š. z lepimi imeni, učenje *dov* in prošnje Alahu, dž. š., naj se nas usmili z glasniki vere in dobrimi sužnji (*al-tavasul ila Allah*), ogibanje glasnemu učenju *dov* in preglasnemu govorjenju ter razgrajanju, priznavanje storjenega greha in dejanje kesanja (*tavba*). Pogoj je še učenje in izbiranje pravih *dov*, ki jih je učil Poslanec, a. s. *Dove* se je treba učiti odločno in z željo, da jo Bog sprejme, treba se je truditi pri učenju *dove* (*idžtihad*), vztrajati pri učenju, (*tikrar*), paziti se greha, paziti, da se ne učimo *dove* in ne molimo z grehom, da ne prekinjamo rodbinskih vezi in da se učimo *dove* s prepričanjem in s popolno gotovostjo, da Alah, dž. š., usliši molitve, skleniti učenje *dove* z otiranjem obraza z obema rokama, z zahvalo Alahu, dž. š., in s *salavatom* na Mohameda, a. s. (Grabus 2020, 181)

Navedeni vidiki molitve so pretežno osebni, utemeljeni na praksi Mohameda, a. s., in priporočeni vsem vernikom. Vsakemu posamezniku je prepuščena odločitev, kako in koliko bo molil.

13 Abū al-Khayr Yūsuf al-Gazari († 833/1492), znani *alim* i *muhaddis*. Gl. <https://islamansiklopedisi.org.tr> (31. 7. 2024).

3 Obvezna molitev – steber praktične religioznosti

Obredna molitev ima v islamskem pravu in praksi status osebne obveznosti (*fardi ajn*), ki velja za vsakega polnoletnega, duševno zdravega človeka. Če je človek telesno zdrav, lahko v celoti opravi obvezno molitev (*salat*), z vsemi elementi verbalne, umske, duhovne in telesne forme ter vsebine. Bolan človek lahko opravi molitev sede ali leže ali samo v mislih, odvisno od sposobnosti in možnosti, od gibljivosti telesa. Islamska forma obredne molitve je jasno opredeljena, za izvedbo molitve pa morajo biti izpolnjeni tudi potrebni pogoji. Zunanji, formalni in manifestacijski del obredne molitve je definiran z islamom, s prakso Poslanca, a. s. (*suna*), in praktičnim znanjem o veri (*fikh*), ki je sestavni del islamske veroizpovedi (islam – šeriat). Druga, duhovna raven je spoznana na ravni verovanja in duhovne poti (*iman – tarikat*). Toda vero je mogoče izpričevati verbalno, s srcem in z dejanji. Najvišja raven molitve dosega stopnjo spoznanja bistva resnice in približevanja duhovnemu kraljestvu (*meleket*), angelskemu svetu, ko dosežemo raven dobrohotnosti in popolnega udejanjenja vere (*ihsan – haqiqa*). Ta stopnja verovanja je blizu stopnje angelov (*melek*), kajti angeli nenehno molijo in prosijo za človeški rod. »Angeli poveljujejo in slavijo svojega Gospodarja ter Ga prosijo, naj odpusti tistim na Zemlji.« (K 42, 5) Molitev petkrat na dan je obvezna za vsakega vernika in je osebne narave, nihče ne more opraviti tovrstne molitve za drugega človeka. Izjema so samo ljudje v težkem zdravstvenem stanju, v nezavesti, zanje je mogoče podeliti miloščino. Opraviti dnevno molitev je stroga individualna obveznost (*fardi ajn*). Po praksi Mohameda, a. s. (*suna*), je opravljanje molitve v skupnosti, v džamiji, dosti več vredno od individualne molitve na domu.¹⁴ Skladno s koranskim načelom so verniki pozvani, naj si za obisk džamije nadenejo lepo, čisto oblačilo. »O, sinovi Adamovi! Lepo se oblecite, ko se odpravite v džamijo!« (K 7, 31) Po islamskem nauku so posebej dragoceni kraji za molitev svetišče v Meki, Poslančeva, a. s., džamija v Medini in džamija al-Aksa v Jeruzalemu. Javna molitev v skupnosti vernikov in enakost vseh vernikov pri molitvi v džamiji napravi obredno molitev (*salat*) za najpomembnejši dejavnik medsebojnega povezovanja vernikov. Molitev vodi *imam*. On pozna pravilno recitiranje

14 V muslimanski praksi, temelječi na hadisu, velja, da je petindvajsetkrat več vredno, če opravimo *namaz* v verski skupnosti (*džemat*).

koranskega besedila in predpise *fikha*, področja, ki definira islamske praktične uporabe členov vere. Imam nima statusa svete ali posvečene osebe. V muslimanski praksi džamijski imam potrebuje pooblastilo (*murasala*) visoke verske avtoritete, da sme voditi *salat*, poučevati in javno govoriti o islamu.¹⁵ Če verniki zamudijo molitev, lahko katerikoli učen človek vodi skupno molitev, če se skupaj klanjata dve ali več oseb. Običajno takrat molitev poteka v drugem delu džamije. Namreč, uradni imam praviloma vodi molitev v niši (*mihrab*) džamije, in to je pridržano le zanj. Vsi verniki, moški in ženske, so si pri opravljanju molitve enaki, razporejeni so v vrste (*saf*). Zaradi telesne bližine in telesnih gibov so moški in ženske ločeni, da bi se mogli brez hrepenenja in poželenja laže in bolj predano posvetiti molitvi in se obračati na Boga. Tovrstna molitev istočasno predstavlja tudi osebno in skupnostno hvaležnost, hvalnico, spoštovanje in poveličevanje Boga Stvarnika.¹⁶ Prostor, kjer stoji imam, se imenuje *mihrab*. Ta prostor predstavlja duhovno bojišče, na katerem se odvija nenehen boj za zmago dobrega. V boju zmagata tisti, komur uspe obvladati svoje slabosti in ego, se vzdržati zlih dejanj, postati iskren in pravičen. V tem je smisel molitve. Ta ideal je pričakovan tudi na ravni skupnosti vernikov.

Obvezna molitev (*salat*) je univerzalna in poteka v arabščini. Forma in vsebina molitev sta, ob manjših razlikah, enaki za vse muslimane. Za opravljanje molitve je nujno v srcu ali verbalno izraziti namero (*nija*), da bomo molili izključno k Bogu, pri čemer za začetek molitve izgovorimo sintagmo, da je Bog največji. Sestavni del vsake molitve je prva sura Korana in druge vsebine Razodetja, odvisno od poznavanja Besedila na pamet. Da bi mogli opraviti molitev, se je dovolj naučiti dve kratki suri. Načeloma se vsaka molitev začne s poveličevanjem Boga, s prošnjo za zatočišče pri Njem, s prošnjo za zaščito pred prekletim hudičem (šejtan). Navedli bomo prvo suro: »Slava edinemu Bogu, Gospodarju svetov, Milostnemu, Usmiljenemu, vladarju sodnega dne! Le tebe častimo, k tebi se po pomoč zatekamo. Usmeri nas na pravo pot, pot tistih, ki si jim naklonil svojo milost, ne onih, ki so izzvali tvoj srd, niti onih, ki so zablodili.« (K 1, 1-7).

15 V džamijah se molitev opravlja po natančno določenem časovnem razporedu. Urnik molitev se imenuje *vaktija*.

16 Skupno molitev za moške in ženske vodi imam moškega spola. Če molijo samo ženske, je imam lahko tudi ženskega spola in vodi skupno molitev.

Molitev z različnimi telesnimi gibi, stanjem, priklanjanjem, spuščanjem na tla in sedenjem ob nenehni molitvi izraža razna stanja človeškega duha, ponižnost in pokornost, ki ju človek izkazuje edinole Bogu. Musliman je dolžan opraviti pet dnevnih molitev, imenujejo se jutranja molitev pred sončnim vzhodom (*sabah*), opoldanska (*zuhr*), popoldanska (*asr*), molitev po sončnem zahodu (*magrib*) in večerna (*iša*). Za polnoletne, svobodne in zdrave moške je obvezna tudi petkova molitev, ki tisti dan nadomesti opoldansko molitev. Obvezni del petkove molitve je pridiga (*hutba*) z nasveti in opomini skupnosti vernikov glede pomembnih, bistvenih in trajnih vprašanj za človeško odrešitev, pa tudi z nenehno hvalnico in zahvaljevanjem Bogu za blagodatni življenje in zdravje. Koransko 62. poglavje nosi naslov Petek (El-Džmu'a). »O, verniki! Ko v petek zaslišite klic k molitvi, pustite trgovino in pohitite k molitvi! Vedite, tako je najbolje za vas!« (K 62, 9) Obstaja še niz prostovoljnih načinov opravljanja molitve v obliki *salata*, prenesenih iz stalne prakse Mohameda, a. s. Molitve za Kurban in Hadži Bajram, za ramazanski Bajram in *teravij-namaz* ob ramazanu temeljijo na stalni praksi Mohameda, a. s., medtem ko se prostovoljne molitve v obliki klanjanja (*nafil*) opravljajo občasno in ob različnih priložnostih, po sončnem vzhodu, *namaz* hvaležnosti, klanjanje ob vremenskih in naravnih nesrečah itn. Tudi molitev za pokojnika (*dženaza*) se imenuje *salat*, vendar jo opravimo izključno stoje.

4 Ljudski običaji v BiH in molitveni prostori v naravi (*dovište*)

Islam je sprva domoval v arabskem okolju. V svojem bistvu je islam univerzalna religija, arabščina je samo jezik Razodetja in obvezne molitve. Vse molitve razen klanjanja (*salat*) je mogoče opraviti v maternem jeziku. *Dovo*, *istigftar*, *tavbo* in *zikr* lahko izgovorimo v maternem jeziku. Posebno priljubljeni sta pesniški obliki *kaside* in *ilahije*, ki z molitvijo izražata hvaležnost Bogu in pohvalo Mohamedu, a. s., v različnih jezikih. Zato so se v različnih kulturnih in jezikovnih okoljih porajali posebni načini izražanja hvaležnosti Bogu. Na primer, zvok *naja* je eden najbolj znanih duhovnih izrazov stanja, duhovnih čutil, pri sufijskem poveličevanju Boga, kot ga je izrazil znani mistik alim Šejh Mavlana Džalaludin Rumi.¹⁷

17 Znani sufijski pesnik in mistik. Živel je med letoma 1207 in 1273. Njegov mavzolej stoji v mestu Konja.

Bošnjaki v Bosni in Hercegovini so podedovali posebne obredne prakse v tradiciji obiskovanja molitvenih prostorov v naravi in opravljanja molitve tam. Molitveni prostori so običajno umeščeni v naravne ambiente, ob rečne izvire, na vrhove planin ali starih grobišč iz prvih dni navzočnosti islama v BiH. Verniki obiskujejo molitvene prostore v naravi od pozne pomladi do sredine poletja po določenem koledarju. Vse dejavnosti so organizirane v okviru Islamske skupnosti v BiH, pogosto v sodelovanju s sufijскими redovi. V kulturni tradiciji BiH je pustila močan vtis verska raznolikost, heterogenost krščanskih nauk, tam so katoliki, pravoslavni in sledniki Bosanske cerkve, bogomili in sledi iz obdobja staroslovanske tradicije. Muslimani so zgodnejši izraz »molitvišče« zamenjali s skovanko »dovišče«. (Duranović 2018, 38) Najbolj znani molitveni prostori v naravi (*dovišče*) v BiH, edinstveni po svoji pristnosti, so Ajvatovica, Karići, Blagaj na Buni, votlina v kraju Brateljevići pri Kladnju in Djevojačka pečina – deklška jama itn. V tej smeri je v današnji dobi nastalo še nekaj novih molitvenih prostorov v naravi, ki si s svojo formo prizadevajo razviti koncept religijskega svetišča. Molitvene vsebine na molitvenih prostorih v naravi obsegajo skupinske molitve, priklicevanje Božje milosti, zahvaljevanje Bogu itn. V tradiciji muslimanov iz Vareša, Breze in Visokega ima poseben pomen molitveni prostor v naravi Karići. Verjamejo, da je učeni šejh Hajdar-dede utemeljil džamijo in razširil islam na tem področju v 15. stoletju, zato ga slavijo kot enega duhovnih stebrov islama v tem delu BiH. Verniki se zadnji petek v juliju zbirajo na petkovi molitvi (*džuma-namaz*) ob leseni džamiji Hajdar-dede na pobočju planine Zvijezda, v Karićih, v soboto po tretji popoldanski molitvi se odvijajo razne molitvene vsebine. Molitve se še posebej intenzivirajo po opravljeni večerni molitvi, ob derviškem *zikru*, vse do zore. Sestavni del programa je obvezna pridiga verskega dostojanstvenika. Program se konča v nedeljo po opoldanski molitvi. To je poseben in avtentičen molitveni prostor v naravi, kjer verniki ohranjajo narodno zavest ter povezanost z zemljo in naravo, pri čemer slavijo in povečujejo Boga s hvaležnostjo za darove zdravja, vere in svobode. Prosijo Ga tudi za odpuščanje grehov živim in mrtvim.

Pri molitvi uporabljajo razne relikvije, molilne preproge, molke (*tespih*) itn. Kultura izoblikuje tudi pristop k molitvi. To je razvidno iz interierja džamij v raznih delih sveta. Zato lahko rečemo, da je molitev univerzalna po vsebini, posebna pa v različnih kulturnih in jezikovnih skupnostih.

Sklep

Molitev je pristen izraz človeške duše; z njo prosi Boga, da bi pri njem našla zatočišče in pribežališče pred negotovim svetom. Človek je minljivo bitje, potrebuje zaščito in podporo Večnega Bitja, Stvarnika, ki mu nakloni zatočišče in pomiritev. To besedilo bomo sklenili z molitvijo Ibrahima, a. s., ki se zahvaljuje Bogu, Gospodarju, ki usmrčuje in oživlja, za napotke, za hrano in pijačo ter za dar ozdravitve od bolezni. Posebej se zateka k Bogu in izraža upanje, da mu bo Gospodar oprostil grehe, z besedami »ki mi bo, tako upam, na Sodni dan oprostil moje grehe. O, Gospodar, nakloni mi modrost in me uvrsti med dobre ljudi!« (K 26, 82-83)

V tem sestavku smo prikazali osnovne elemente muslimanske molitve, temelječe na Koranu in Suni v obliki *istigfarja*, *tavbe*, *zikra*, *fikra*, *dove* in klanjanja (*salat*). Navedli smo zgled, kako splošna vrednost pridobi lokalno specifičnost na molitvenih prostorih v naravi v BiH. Molitev je zahvala Bogu, slavljenje in poveličevanje Boga Stvarnika, Ohranjevalca in Poslednjega Sodnika. Molitev je človekovo upanje za večno rešitev.

Tudi jaz, pisec tega sestavka, nenehno prosim Vsevišnjega Boga za vse tiste, ki nam darujejo svoje *dove* in nas razveseljujejo z njimi.

Reference

- Dorar.** 2024. Elektronska enciklopedija hadisov. <https://www.dorar.net> (pridobljeno 12. 4. 2024).
- Duranović, Elvir.** 2018. *U potrazi za svetim – dovišta na področju muftijstva travničkog*. Sarajevo: El-Kalem.
- Encyclopaedia of Islam.** 2000. 13 zv. Ur. P. J. Bearman idr. Leiden: E. J. BRILL.
- Grabus, Nedžad.** 2020. *Šejh-Fujino tumačenje temeljnih tema maturidijskog akaida*. Ljubljana: Averroes.
- Islam ansiklopedisi.** 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr> (pridobljeno 31. 7. 2024).
- Jeglič, Urška.** 2024. Muslimani v Sloveniji so ramazanski muslimani. *Edinost in dialog* 79/1: 9–22.
- Koran.** 2004. Prevedel Erik Majaron. Tržič: Učila.
- Küng, Hans.** 2023. *Islam – prošlost, sadašnjost, budućnost*. Prevedel Avdija Alibašić. Sarajevo: Dobra knjiga.
- Kur'an.** 2018. Prevedel Nurko Karaman. Sarajevo: Kupola.
- Osredkar, Mari Jože, in Aljaž Krajnc.** 2021. Islamski viri ter navajanje Korana in hadisov v slovenskem jeziku. *Edinost in dialog* 76/2: 85–100.

